

**Διάλεξη του Νίκου Λυγερού με θέμα:
"Ο Απόστολος Παύλος ως συνεχιστής του Έργου Του".
Ιερός Ναός Αγίου Νικολάου, Λεμεσός
Κυριακή 20 Ιουλίου 2014**

Το σημαντικό είναι να δούμε πως συνδέονται μερικά θέματα, που φαίνονται να είναι ριζικά διαφορετικά. Άρα θα μπορούσατε να πείτε γιατί αυτό το λεπτό σιγής και πως αυτό θα μπορούσε να συνδυαστεί με αυτή τη διάλεξη; Θα ήθελα απλώς να σας υπενθυμίσω το εξής, η δράση και του Χριστού και του Απόστολου Παύλου γίνεται σε πλαίσιο κατοχής. Γιατί μερικές φορές το ξεχνάμε και θεωρούμε ότι ήταν σε ένα εντελώς ελεύθερο πλαίσιο και είχαν, αν θέλετε, τη δυνατότητα να χρησιμοποιούν τα θρησκευτικά και να παράγουν το έργο που γνωρίζουμε τώρα μετά από 2.000 χρόνια. Αυτό που ξεχνάμε όμως είναι ότι ιστορικά αυτό το έργο έχει παραχθεί σε μία φάση κατοχής για τους Αγίους Τόπους, όπως τους λέμε τώρα, που έγιναν Άγιοι με τον Χριστό και κατά συνέπεια έχει ενδιαφέρον αν το συνδυάσουμε με το γεγονός ότι στην Κύπρο ξέρουμε ακριβώς τι είναι Κατεχόμενα. Άρα πολύ συχνά, όπως ήταν και το ερώτημα της Αλεξανδρινής σκέψης αναρωτιόμαστε ποιοι πρέπει να είναι οι στόχοι μας για να υλοποιήσουμε ένα έργο και να το κάνουμε σ' έναν ελεύθερο χώρο θεωρώντας ότι με αυτό το πλαίσιο θα μπορούσαμε να εκφραστούμε ελεύθερα. Στην πραγματικότητα θα σας έλεγα το εξής, αν ήσασταν στα Κατεχόμενα δεν θα κάνατε τρία χρόνια για να επιλέξετε ένα στόχο. Θα ήταν απαραίτητα πιο σκληρές οι συνθήκες και κατά συνέπεια θα έπρεπε να βρείτε πως θα μπορούσαν να διαμορφωθούν τα πράγματα. Ήθελα απλώς να κάνω αυτή την αναφορά και να σας πω αν μπορείτε να φανταστείτε, στα Κατεχόμενα, τρεις χαρταετούς να πετάν, ο ένας να γράφει «Ελευθερία ή Θάνατος», ο άλλος να γράφει «Φιλική Εταιρεία» και ο τρίτος να έχει την εικόνα του Κολοκοτρώνη. Ξέρω ότι χαμογελάτε, αλλά αυτό έγινε εχθές. Άρα λίγο πιο πέρα απ' τη Ζώδια, λίγο πιο πέρα από τη Μόρφω, υπάρχει ένας πάρα πολύ παλιός ελαιώνας όπου βρίσκονται ελιές όπου είναι οχτακοσίων ετών και εκεί πέταξαν αυτοί οι χαρταετοί. Σ' αυτό το σημείο όπως έλεγα και πριν και στον Πέτρο και στον παπά, οι ελιές έχουν ακόμα και ονόματα, είναι τόσο σπουδαίες που έχουν προστατευτεί από το Natura της Ευρωπαϊκής Ένωσης και τα ονόματα είναι Κύπρος, Αφροδίτη, Αθηνά. Άρα όταν τις βλέπετε αυτές τις ελιές, πρώτα απ' όλα εντυπωσιάζεστε από το γεγονός ότι είναι ακόμα εδώ, δεύτερον όταν βλέπετε γραμμένο στην πινακίδα ότι είναι οχτακοσίων ετών, αναρωτιέστε αμέσως τι είναι σαράντα χρόνια και μπορεί να σας βοηθήσει για να δείτε τα πράγματα κάπως διαφορετικά και βέβαια επειδή είμαστε Χριστιανοί, κάναμε και κάτι άλλο, υπάρχουν και ερείπια του Αγίου Νικολάου, μιας εκκλησίας που βρίσκεται εκεί ακριβώς στην ίδια περιοχή και από εκεί έφυγαν οι χαρταετοί. Τι θέλω να πω μ' αυτό το παράδειγμα, θέλω να πω ότι μερικές φορές σκεφτόμαστε πράγματα, πολύ γενικά και λέμε πρέπει να κάνουμε κάτι, αλλά δεν ξέρουμε ακριβώς τι να κάνουμε επί του πρακτέου. Θα ήθελα να φανταστείτε όλους τους Κύπριους να έχουν διάφορα πράγματα, όπως είναι οι χαρταετοί και να πηγαίνουν στα Κατεχόμενα και να πετάν τέτοιου τύπου χαρταετό.

Θα βλέπατε ότι θα υπήρχε μια δυσκολία. Σε κάποια φάση με είχε ρωτήσει ένα χωριό τι μπορούμε να κάνουμε για το Κοιμητήριό μας, γιατί πήγαμε όλοι μαζί για να το αναστηλώσουμε και τελικά μας σταμάτησαν στα οδοφράγματα. Βλέπετε το έκαναν έτσι μαζικά, με λεωφορεία και τελικά τους είπαν, δεν θα περάσετε. Μετά με ρώτησαν μια στρατηγική συμβουλή και τότε αποφασίσαμε ότι είναι πολύ απλό, θα πάμε ξεχωριστά και θα πάει ο καθένας για τον τάφο του δικού του. Σε δεκαπέντε μέρες το Κοιμητήριο ήταν πεντακάθαρο. Τι θέλω να πω μ' αυτό; Θέλω να πω μερικές φορές όταν θες να κάνεις μια μετωπική κίνηση, μπορείς να βρεις μια αντίσταση, ενώ όταν κάνεις μια πλάγια επίθεση, χρησιμοποιώντας στρατηγική, μπορείς να έχεις ακριβώς το ίδιο αποτέλεσμα που ήθελες, απλώς χρησιμοποιήσες το Χρόνο. Άρα θα ήθελα μέσα σ' αυτό το πλαίσιο να συνδέσω το ρόλο του Παύλου, μερικά λόγια για τον Παύλο γιατί μερικές φορές μπερδευόμαστε. Βέβαια είναι το πρόσωπο που μας μπερδεύει, γιατί είναι πολύπλοκο και δεν είναι τόσο απλοϊκό όσο άλλα πρόσωπα της θρησκείας. Πρώτα απ' όλα, όπως ξέρετε, αρχίζουμε ήδη από την ονομασία. Απόστολος Παύλος. Άρα ο Παύλος επί του πρακτέου ανήκει στους ανθρώπους που κράτησαν το ίδιο όνομα, πριν και μετά. Δεύτερον, ο Απόστολος Παύλος δεν είναι Απόστολος με την κλασική έννοια, διότι δεν ήταν στους δώδεκα, δεν ήταν ούτε στους δεκατρείς, ούτε ακριβώς ο δέκατος τέταρτος και το πιο εντυπωσιακό είναι άμα κοιτάξετε την ιστορία του, μπορεί να θεωρήσουμε και μέσω της εκκλησίας, ότι τελικά ο Απόστολος Παύλος μπορεί να είναι κι ο πρώτος, επί της ουσίας. Και γι' αυτό πολύ συχνά θα δείτε στην αγιογράφιση, ότι μπορούμε να βάλουμε τον Απόστολο Παύλο ακριβώς με τον ίδιο τρόπο με τους άλλους έντεκα και μάλιστα στο ίδιο επίπεδο με τον Πέτρο. Για τον Πέτρο ξέρουμε από την αρχή ότι είναι θεμελιακό στοιχείο και μάλιστα όπως θυμάστε ο Χριστός κάνει αυτό το λογοπαίγνιο το οποίο είναι, "πάνω σε σένα θα χτίσω την εκκλησία". Το λέω αυτό γιατί μερικές φορές λέμε ότι ο Χριστός δεν είχε χιούμορ. Όταν διαβάζουμε πραγματικά τα Ευαγγέλια επί της ουσίας, τότε καταλαβαίνουμε ότι είχε πολύ περισσότερες ικανότητες απ' ότι νομίζουμε, για να μπορεί ν' αντέξει αυτές τις συνθήκες, να το αντέξει με τους μαθητές, γιατί πρέπει να αντέχετε τους μαθητές και μετά όλοι αυτοί να μπορούν ν' αντέξουν το γεγονός ότι υπήρχε μια κατοχή. Επειδή ο παπάς είναι φιλικός, θέλω να σας πω το εξής, το να έχετε μια δράση, ως παπάς, στις ελεύθερες περιοχές είναι καλό. Το να κάνετε ακριβώς το ίδιο μέσα στα Κατεχόμενα είναι λίγο πιο δύσκολο. Φανταστείτε τώρα μια δεξαμενή σκέψης μέσα στα Κατεχόμενα, στους εγκλωβισμένους. Φαντάζεστε ας πούμε, με ωράρια να είναι γνωστά σε όλους, σίγουρα θα είχαμε κι άλλους μέσα στην αίθουσα. Προσπαθώ να σας πω το εξής, μερικές φορές κάνουμε πράγματα που είναι πολύ σημαντικά, όπως αυτά που κάνετε εδώ, αλλά δεν καταλαβαίνουμε αν απλώς τα μεταφέραμε σ' έναν άλλο χώρο, δεν θα ήταν μόνο σημαντικά, θα ήταν αντιστασιακά. Θα ήταν πολύ πιο δύσκολα τα πράγματα. Στην εποχή λοιπόν του Χριστού, σας υπενθυμίζω ότι αρχικά ο Απόστολος Παύλος είναι διώκτης δηλαδή έχει ως αποστολή να καταδιώξει τους φανατικούς του Χριστού, όπως τους έλεγαν τότε, δηλαδή τους πιστούς και τους μαθητές. Για όσους δεν το θυμούνται αυτό είναι πολύ απλό, είναι πάντοτε πολύ σημαντικό να θυμάστε τη δράση του με τον πρωτομάρτυρα, τον Άγιο Στέφανο. Άρα αυτά φαντάζομαι μπορείτε να τα βρείτε και εσείς, δεν θέλω να επικεντρωθώ σε παραδείγματα, αλλά είναι καλό

να ξέρετε, γιατί αυτό που είναι σημαντικό στον Απόστολο Παύλο είναι η εξέλιξή του. Άρα πρώτα απ' όλα το υπόβαθρο. Το υπόβαθρο του Αποστόλου δεν είναι καθόλου κλασικό από άλλους Αποστόλους που έχουμε με τον Χριστό, δεν είναι απλώς ένας ψαράς, δεν είναι κάποιος που δεν έχει γνώσεις, έχει πάρα πολλές γνώσεις. Ο Παύλος είναι δογματικός, θα μπορούσαμε αρχικά να τον αποκαλέσουμε Φαρισαίο, δηλαδή ήξερε ακριβώς πώς να χειριστεί το λόγο, τη ρητορική πώς να μπερδέψει κάποιον ο οποίος ήταν να καταδικαστεί, λόγο της φοβίας αυτού του νέου δεδομένου που ήταν ο Χριστός και σας υπενθυμίζω ότι ακόμα και τώρα αυτό που προβληματίζει, σε σχέση με τον Χριστό, δεν είναι ότι υπήρξε ή ότι ήταν προφήτης, αυτό ήταν αποδεκτό απ' όλους. Αυτό που τους προβληματίζει είναι αν ήταν ο Μεσσίας. Δηλαδή το πρώτο πρόβλημα του Πιλάτου όταν θα τον φέρουν, θα είναι αν είναι ο Μεσσίας. Πολύ συχνά μπερδεύομαστε και θεωρούμε ότι είναι απλώς μια λέξη. Θα ήθελα απλώς να σας υπενθυμίσω, γιατί αλλιώς δεν καταλαβαίνουμε το έργο του Παύλου, θα τον λέω Παύλο πριν, μετά θα τον λέω Απόστολο Παύλο μετά για να καταλαβαίνετε για ποιον μιλάω. Άρα πριν έχει ένα πρόβλημα κι είναι ότι οι πιστοί του Χριστού τον παρουσιάζουν ως Μεσσία. Ο Μεσσίας είναι μια δύσκολη έννοια που σημαίνει, ταυτόχρονα, ουσιαστικά και βασιλιάς και ιερέας. Τα κάνει όλα μαζί. Άρα φανταστείτε τώρα ότι υπάρχει ένας λαός που περιμένει πως και πως κάποιος να 'ρθει να τους βοηθήσει επί της ουσίας και επί του πρακτέου σε δύο σημαντικά στοιχεία το θρησκευτικό και το απελευθερωτικό. Τον Μεσσία, λοιπόν, και γι' αυτό εξηγείται και η ονομασία του Χριστού, πολύ συχνά εμείς τον λέμε Ιησού Χριστό. Βέβαια το όνομά του είναι μόνο το πρώτο. Το Χριστός, όμως, και γι' αυτό είναι πιο σημαντικό και για εμάς είναι ουσιαστικά αυτός που έχει το χρίσμα. Είναι αυτός, θα το πούμε λαϊκά τώρα, δεν θα μας παρεξηγήσει ο παπάς, είναι ο λαδωμένος. Που σημαίνει, πιο έντεχνα, ότι είναι ο επίλεκτος. Άρα η παράδοση που έχουμε εμείς με το λάδι της εκκλησίας, προέρχεται από αυτό και το έχουμε ήδη από την βάφτιση. Είναι ήδη το πρώτο πράγμα που κάνει ο ιερέας. Νομίζουμε όλοι ότι το πιο σημαντικό είναι το νερό, αλλά στην πραγματικότητα το νερό χωρίς το λάδι δεν είναι το ίδιο. Άρα η ιδέα ποια είναι; Αυτή η συνέχεια είναι πολύ σημαντική και οφείλεται στο γεγονός ότι όλοι τα περιμένουν όλα. Άρα η πρώτη παρατήρηση αν θέλετε από τον Παύλο είναι ότι δεν μπορούμε να επιτρέψουμε σε αυτόν τον άνθρωπο που ονομάζεται από τους άλλους Θεάνθρωπος, να παράγει αυτό το έργο. Και γι' αυτό θα ανήκει στους εχθρούς. Είναι πολύ σημαντικό να το θυμόμαστε, γιατί έχουμε την τάση να θεωρούμε απλοϊκά, ότι στον τομέα της θρησκείας είναι οι καλοί και οι κακοί. Δεν πάει έτσι κι αυτό που έχει μεγάλη σημασία είναι η αλλαγή. Θα σας δώσω ένα άλλο παράδειγμα για να σας βοηθήσει σ' αυτήν την εξαίρεση. Όλοι θυμόμαστε ότι ο Πέτρος, δηλαδή ο κλασικός Απόστολος ο αρχικός, στην ουσία πρόδωσε τον Χριστό τρεις φορές. Παρ' όλα αυτά η εκκλησία τον βλέπει με ένα θετικό μάτι και αυτό είναι πάρα πολύ σημαντικό, γιατί σημαίνει ότι η εκκλησία είναι σε ένα πλαίσιο όχι μόνο αγάπης αλλά και αμυσίας. Αν καταλαβαίνετε τι εννοώ με αυτήν, δηλαδή να μην υπάρχει μίσος. Γιατί όμως, γιατί ο Πέτρος πρώτα απ' όλα μετανιώνει και το πιο σημαντικό, για μένα αν θέλετε σαν στίγμα του Πέτρου, είναι ότι ο Πέτρος θα ζητήσει και στην σταύρωσή του να τον σταυρώσουν ανάποδα. Για να μην μπορεί ένας πιστός να μπερδευτεί με το έργο του μαθητή και του Δασκάλου. Αυτό είναι ένα τεράστιο θέμα, γιατί ξέρετε όταν κάνουμε

διάφορα πράγματα και δεν έχουμε κανένα κόστος είναι εύκολο να τα λέμε. Εδώ το κόστος ήταν άμεσο, λεγόταν Σταύρωση. Για να επιλέξεις την ώρα της Σταύρωσης να σε σταυρώσουν ανάποδα, θέλει να πει ότι έχεις ενσωματώσει πολλά στοιχεία, που μπορεί σε κάποια φάση να φοβήθηκες να τα χρησιμοποιήσεις, γι' αυτό σας λέω μερικές φορές μην είστε πολύ σκληροί με τους δικούς σας, γιατί ακόμα κι ο Απόστολος Πέτρος πέρασε από δυσκολίες. Άρα αυτό που έχει σημασία είναι όλο το έργο και τι έγινε μετά στη συνέχεια. Και έχει μεγάλη σημασία, άμα το σκεφτείτε ορθολογικά, ότι η εκκλησία μας βάζει τον Απόστολο Πέτρο που πρόδωσε τρεις φορές τον Χριστό και τον Απόστολο Παύλο που ήταν διώκτης, να είναι οι δύο πιο σημαντικοί Απόστολοι απ' όλους. Αυτό κανονικά πρέπει να σας θυμίσει τους ληστές. Δεν είναι απλώς ότι είναι ληστές με τον ίδιο τρόπο. Άρα έχει μεγάλη σημασία η εξέλιξη της σκέψης μας. Ο Απόστολος Παύλος διαχωρίζεται από τους άλλους Αποστόλους με έναν πολύ απλό τρόπο, είναι, ας τους ονομάσουμε τους κλασικούς Αποστόλους, αυτοί που γνώρισαν το Χριστό εν ζωή. Δηλαδή έχουν επιλεχτεί από το Χριστό, για να παράγουν ένα έργο μαζί του. Αυτό μερικές φορές δεν αντιλαμβανόμαστε τι σημαίνει, αλλά είναι πάρα πολύ σημαντικό, για ποιο λόγο, είναι ότι οι Απόστολοι που είναι με το Χριστό, δεν μπορούν να κάνουν λάθος. Γιατί το διορθώνει ο Χριστός, γιατί είναι μαζί τους συνεχώς. Αυτήν την ιδιότητα δεν την προσέχουμε και θεωρούμε ότι είναι αυτονόητο. Στην πραγματικότητα θα την καταλάβουμε καλύτερα με τον Απόστολο Παύλο. Όπως ξέρετε ο Απόστολος Παύλος κατά τα λεγόμενα του, είναι γραμμένα μέσα στο Ευαγγέλιο, (όχι στο Ευαγγέλιο, στη Βίβλο, γιατί τα Ευαγγέλια είναι πριν). Είναι γραμμένο ότι Τον γνώρισε μετά την Σταύρωση και την Ανάσταση, τον Χριστό. Αυτό είναι ένα πολύ σημαντικό στοιχείο, γιατί μπορεί μερικοί από εσάς να θεωρούν ότι αυτό είναι δύσκολο σαν εγχείρημα, διότι οι περισσότεροι από εμάς έχουν μία πολύ καλλιτεχνική άποψη για το τι έγινε μετά. Δηλαδή όταν το ρωτήσετε σε κάποιον ακριβώς, θα δείτε ότι δεν το συνδυάζει με το γεγονός ότι ο Απόστολος Παύλος γράφει μέσα στις επιστολές ότι τον συνάντησε μετά. Άρα θα έλεγα ότι οι πρώτοι Απόστολοι είναι οι Απόστολοι του «πριν» και ο Απόστολος Παύλος είναι ο πρώτος Απόστολος του «μετά». Πολύ σημαντική διαφορά και η διαφορά, πάλι επανέρχομαι στο θέμα της διόρθωσης, είναι ότι ο Απόστολος Παύλος ήταν μόνος. Που σημαίνει πρακτικά ότι μπορεί να κάνει λάθος. Ενώ οι άλλοι δεν μπορούσαν επειδή ήταν ο Χριστός μαζί τους. Ο Απόστολος Παύλος επειδή ήταν μόνος, έπρεπε να συνεχίσει το έργο. Αυτή η υπευθυνότητα είναι τεράστια. Θα ήθελα χωρίς να κάνουμε αναλογίες να το σκεφτείτε πιο απλά. Άλλο να είσατε εδώ σ' έναν χώρο που είσατε μαζί και σκέφτεστε μαζί με κάποιον και άλλο να έχετε εξοντωθεί όλοι εκτός από έναν και αυτός να πρέπει να συνεχίσει. Αυτή η ιδέα είναι ριζικά διαφορετική. Σημαίνει πρακτικά ότι θα έχουμε μία διαφοροποίηση. Δηλαδή οι Απόστολοι ήταν με το Χριστό και ταξίδευαν λίγο. Τι εννοώ με αυτό; Όταν είσαι μαζί με το φως το οποίο εκπέμπει, αυτό που θες να κάνεις είναι να είναι προσβάσιμο στους άλλους.

Όταν δεν είσαι μαζί με το φως, όπως ο Απόστολος Παύλος εφόσον ήταν του «μετά», αυτός έπρεπε να ταξιδεύει για να ενημερώσει. Αυτή η διαφοροποίηση είναι η διαφοροποίηση που προέρχεται από τον Χρόνο του Χριστού και το χώρο του Παύλου. Δηλαδή ο Χριστός ήταν σχεδόν ακίνητος. Αν κοιτάξετε ένα χάρτη και φανταστείτε που είχε πάει με τους Απόστολους, θα δείτε ότι οι μετακινήσεις ήταν ελάχιστες. Ενώ όταν κοιτάξετε τις μετακινήσεις του Αποστόλου Παύλου θα δείτε ότι αυτό λέγεται ταξίδι. Εδώ μπαίνει μια άλλη διαφοροποίηση που είναι πάρα πολύ σημαντική και το δίνω σαν παράδειγμα να το θυμάστε πρακτικά με τα κεριά. Όταν έχουμε την Ανάσταση στην εκκλησία, έχουμε το Φως που είναι στην εκκλησία, μετά αυτό πρέπει να μεταδοθεί και βγαίνει έξω. Όταν έχουμε μια προσέγγιση απλοϊκή, θεωρούμε ότι το πιο σημαντικό την ώρα της Ανάστασης είναι να ανάψουμε το κεριό μας. Αυτό είναι λάθος. Το πιο σημαντικό την ώρα της Ανάστασης είναι να ανάψουμε το κεριό του άλλου, που δεν το έχει αναμμένο. Δηλαδή είναι η διάδοση. Αρχικά νομίζουμε ότι πρέπει να έχουμε εμείς πρόσβαση. Άρα φανταστείτε, ας πούμε ότι όλοι οι πιστοί που είναι μέσα στην εκκλησία παίρνουν το Φως και δεν βγαίνουν και μένουν μέσα στην εκκλησία. Και θα δείτε ότι αυτό δεν είναι το μήνυμα του Χριστού. Η ιδέα είναι να βγει προς τα έξω. Για να βγει προς τα έξω, πρέπει εμείς όταν κουβαλάμε το κεριό μας το αναμμένο, ν' ανάψουμε και το κεριό που δεν έχει ανάψει ποτέ. Είναι η διάδοση. Άρα από τη μια έχουμε τον άνθρωπο που εκπέμπει, από την άλλη έχουμε τους ανθρώπους που πρέπει να το διαδώσουν. Στην πρώτη φάση είναι ο Θεάνθρωπος, στη δεύτερη φάση είναι οι άνθρωποι οι πιστοί. Αν το σκεφτούμε έτσι ορθολογικά θα δούμε το εξής, ότι ο Απόστολος Παύλος είναι μακριά από το αρχικό Φως, εφόσον δεν είναι συνεχώς μαζί με τον Χριστό. Κατά συνέπεια τι γίνεται; Υπάρχει μια διαφοροποίηση, πρώτα απ' όλα βλέπετε ότι ο Χριστός δε γράφει. Άρα θα έχουμε τις πρώτες γραφές από τους Ευαγγελιστές ουσιαστικά, αλλά μετά αν κοιτάξετε τη Βίβλο μας θα δείτε ότι ένα τεράστιο μέγεθος, κομμάτι της Βίβλου, είναι το έργο του Παύλου. Αυτό φαίνεται απίστευτο άμα το σκεφτείτε ορθολογικά κι έχει σχέση με τους στόχους που βάζουμε. Φανταστείτε λοιπόν ότι υπάρχουν οι Δώδεκα Απόστολοι, ότι παράγουν ένα έργο με το Χριστό και μετά αναρωτιόμαστε ποιος θ' αφήσει το μεγαλύτερο έργο, γραπτό. Κι η απάντηση είναι αυτός που δεν είναι μέσα στους Δώδεκα. Όταν το σκεφτείτε έτσι, θα πείτε ότι είναι παράξενο. Στην πραγματικότητα είναι απόλυτα λογικό. Για ποιο λόγο; Γιατί ο Απόστολος Παύλος με όλα όσα έζησε, με τα βάσανα που έχει υποστεί, βασανιστήρια μάλιστα και φυλακή, ήταν υποχρεωμένος να διαδώσει το μήνυμα. Άρα όταν ήταν ελεύθερος ταξίδευε, όταν ήταν φυλακισμένος έγραφε. Ποια είναι η ιδέα; Η ιδέα είναι η εξής, άμα δεν μιλήσετε, υπάρχει μόνο η σιωπή. Άμα δεν γράψετε και να έχετε μιλήσει, είναι σαν να μην έχετε πει τίποτα. Πρέπει κάποιος να το διαδώσει. Ο Απόστολος Παύλος (θα χρησιμοποιήσει βέβαια και ως βοηθό τον Ευαγγελιστή Λουκά), ο οποίος έγραψε και τις Πράξεις των Αποστόλων ουσιαστικά γράφει μόνος. Κατά συνέπεια, άμα δεν το γράψει αυτό που κάνει, δεν θα ξέρουμε ότι υπάρχει. Ένα τεράστιο θέμα. Άμα θέλετε να κάνετε μία αναλογία, γιατί είμαστε και του Ελληνισμού και του Χριστιανισμού, άμα κοιτάξετε τον Σωκράτη, φανταστείτε το Σωκράτη χωρίς τον Πλάτωνα. Θα ήταν πάλι Σωκράτης, αλλά χωρίς τον Πλάτωνα δεν θα ξέραμε ότι ήταν. Άμα φανταστείτε τον Πλάτωνα χωρίς τον Σωκράτη, δεν θα ήταν Πλάτωνας. Μπορείτε να φανταστείτε

τους Απόστολους χωρίς το Χριστό; Μα δεν θα ήταν Απόστολοι, θα ήταν αυτό που ήταν πριν. Άρα η διαφοροποίηση σ' αυτό το δίπολο, Δάσκαλος-μαθητής, είναι ότι ο Δάσκαλος θα υπάρχει ούτως ή άλλως για να προσφέρει ένα έργο, αλλά άμα δεν υπάρχουν μαθητές δεν ξέρουν ότι υπάρχει αυτή η προσφορά. Άμα δεν υπάρχει ο Δάσκαλος, μαθητές δεν μπορεί να υπάρχουν. Άρα έχουμε μία διαφοροποίηση που το ένα είναι η τελεολογία και το άλλο είναι η οντολογία. Εδώ με τον Παύλο αυτό που έχει μεγάλη σημασία είναι ότι επειδή είναι μόνος συνειδητοποιεί ότι ο μοναδικός ρόλος που έχει είναι η συνέχεια του Έργου. Προσέξτε, οι προηγούμενοι Απόστολοι δεν ήταν η συνέχεια του Έργου, άνηκαν στο Έργο. Δηλαδή την ώρα της δράσης που ήταν όλοι μαζί σε διάφορες περιοχές στους Άγιους Τόπους, ήταν μέσα στο Έργο. Θα γράψουν για το Έργο, οι δύο μαθητές που ήταν και Ευαγγελιστές. Άλλα κι εκεί πέρα συνεχίζουν το Έργο. Ενώ ο Απόστολος Παύλος δεν έχει αυτή την επιλογή. Είναι μόνο συνεχιστής. Άρα τώρα φανταστείτε ότι ο Απόστολος Παύλος νιώθει την ευθύνη, από διώκτης που ήταν και άλλαξε, φωτίστηκε, ότι άμα δεν κάνει τίποτα η πίστη θα σταματήσει εκεί που είναι. Για να γίνει πιο κατανοητό. Έχετε αναρωτηθεί ποτέ γιατί έχουμε εκκλησίες και μοναστήρια; Γιατί να μην έχουμε μόνο εκκλησίες ή γιατί να μην έχουμε μόνο μοναστήρια; Γιατί να έχουμε και τα δύο; Μπορεί και να μην έχετε ποτέ αναρωτηθεί ποτέ αυτό το θέμα. Σημασία έχει όμως ότι υπάρχουν. Στο μοναστήρι, η ιδέα είναι ότι πάμε πιο βαθιά. Στην εκκλησία η ιδέα είναι ότι πάμε και πιο μακριά. Δηλαδή θα έρθουν περισσότεροι άνθρωποι στην εκκλησία πιο εύκολα, παρά στο μοναστήρι. Αυτό σημαίνει τι; Σημαίνει, πρακτικά, ότι αν είχαμε μόνο μοναστήρια δεν θα είχαμε πια θρησκεία. Αν είχαμε μόνο εκκλησία δεν θα είχαμε πια ουσία. Γιατί η εκκλησία, ακόμα και ετοιμολογικά, σημαίνει, εκεί που βρισκόμαστε. Θα ήθελα να το σκεφτείτε και εσείς σε σχέση με τη Βουλή, ότι άμα ένας χώρος είναι απλώς ο χώρος που βρισκόμαστε, χωρίς να έχει κάνει τίποτα, δεν έχει πια την ουσία του. Η εκκλησία είναι φτιαγμένη για να αγγίζει η πίστη όλους τους ανθρώπους με έναν προσβάσιμο τρόπο. Το μοναστήρι δεν είναι προσβάσιμο. Το μοναστήρι είναι φτιαγμένο για να αντέξει. Άρα όταν έχουμε δυσκολίες ή όταν έχουμε κατοχές, ποιος αντέχει περισσότερο; Τα μοναστήρια. Γιατί; Γιατί κάθε φορά είναι καρφωμένα σε μερικά σημεία που μόνο για να πας, είναι ένα θέμα. Για να το πολιορκήσεις είναι άλλο θέμα, για να το κατακτήσεις είναι άλλο θέμα. Ενώ οι εκκλησίες είναι πολύ απλό, κοιτάξτε που βρίσκονται οι εκκλησίες και που βρίσκονται τα μοναστήρια. Τα μοναστήρια είναι πιο πολύ του Ελληνισμού, με ποια έννοια; Είναι πάνω στις άγονες γραμμές, στις δυσκολίες. Καρφώνονται για να διαρκέσουν. Σ' ένα μοναστήρι αυτό που έχει μεγάλη σημασία είναι οι αιώνες. Σε μία εκκλησία είναι τα χρόνια. Οι εκκλησίες βαδίζουν με τις κοινωνίες, ενώ τα μοναστήρια βαδίζουν με την πίστη. Δηλαδή έχουμε πολύ συχνά μοναστήρια που έχουν οχτακόσια χρόνια. Χίλια, άνετα. Για να βρείτε εκκλησίες που είναι μέσα στην πόλη, κλασική, προσβάσιμη είναι πολύ πιο δύσκολο και ξέρετε ποιος είναι ο λόγος; Είναι πολύ απλό. Μπορεί και να υπήρχαν μερικές φορές, αλλά τις κατέστρεψαν. Γιατί με τους εισβολείς, με τους πειρατές, με τις βαρβαρότητες, σιγά σιγά είναι δύσκολο. Άρα η ιδέα είναι ότι μερικές φορές έχουμε το αρχικό σημείο, σιγά σιγά το αρχικό σημείο σταθεροποιείται, όταν σταθεροποιείται μεγαλώνει, μπορεί να γίνει κοινόβιο, μετά μπορεί να γίνει μοναστήρι και στη συνέχεια κομμάτι εκκλησίας. Ενώ η εκκλησία που είναι φτιαγμένη εξαρχής

ως εκκλησία έχει ένα θέμα πάρα πολύ απλό, κοιτάξτε πως είναι δομημένη μία εκκλησία. Δεν προστατεύεται. Η εκκλησία είναι ανοιχτή. Δηλαδή είναι ένας χώρος που επιτρέπει σε όλους να μουν εύκολα μέσα. Ενώ το μοναστήρι μπορεί να έχει τείχη, μπορεί να είναι ακόμα και οχυρό, γιατί η ιδέα ήταν το ίδιο. Άρα ο Απόστολος Παύλος δεν λειτούργησε μόνο και μόνο ως μοναστήρι, έπρεπε να λειτουργήσει και ως εκκλησία, για να υπάρχει αυτή η διάδοση. Αυτή η διάδοση προκάλεσε ένα γεγονός που είναι πολύ σημαντικό στη σκέψη του Απόστολου Παύλου και το βλέπουμε στη γραφή του είναι ότι για τον Απόστολο Παύλο δεν υπάρχει επιστροφή. Το λέω αυτό σε σχέση με το ταξίδι. Όταν πάτε σε ταξίδια το πρώτο πράγμα που σκέφτεστε, αν είστε κανονικός, είναι τι θα πείτε στους δικούς σας όταν επιστρέψετε. Την ώρα που είστε στο ταξίδι, βγάζετε φωτογραφίες για να τις δείξετε. Δηλαδή φανταστείτε ότι φεύγετε για ταξίδι, διακοπές κι όταν επιστρέψετε δεν έχετε πια κανέναν γνωστό σας. Θα δείτε τελικά ότι θα σας λείπει κάτι από το ταξίδι, γιατί σε ποιόν θα το πείτε; Άρα στην πραγματικότητα φεύγουμε, για να επιστρέψουμε. Είναι το ίδιο με τα λιμάνια. Πολύ συχνά οι άνθρωποι νομίζουν ότι τα λιμάνια είναι φτιαγμένα για να φεύγουν τα πλοία. Ενώ τα λιμάνια είναι φτιαγμένα για να έρχονται τα πλοία. Άρα εμείς είμαστε λιμάνι. Ο Απόστολος Παύλος είναι καράβι χωρίς λιμάνι. Τεράστια διαφορά. Σημαίνει, από εκεί που έφυγα, δεν θα ξανάρθω ζωντανός. Δηλαδή σημαίνει ότι κάθε κίνηση, είναι μία πράξη. Η οποία αλλάζει τα δεδομένα. Γι' αυτό σας έλεγα και στην προηγούμενη διάλεξη, δεν είναι τυχαίο που λέμε οι «Πράξεις των Αποστόλων». Γιατί η πράξη είναι πολύ σημαντική έννοια. Θα σας το πω τώρα λίγο πιο έντεχνα, υπάρχει η πράξη και υπάρχει και η απραξία. Ενώ υπάρχει η κίνηση, η ακινησία, το να είσαι ακίνητος, δεν θεωρείτε τόσο αρνητικό. Ενώ η απραξία θεωρείται αρνητικό. Άμα σκεφτείτε τώρα, ο Χριστός ήταν ακίνητος, γιατί εκπέμπει. Άρα δεν περιμένετε από το Φως στην Ανάσταση να βγει το ίδιο και να κυκλοφορεί. Όχι. Το ανάβουν από εκεί κι εμείς το κυκλοφορούμε. Άρα φανταστείτε τώρα τον Απόστολο Παύλο να έχει ανάψει το κερί του και μετά σιγά σιγά να βλέπει γύρω του ότι δεν υπάρχει πια κανένα άλλο κερί. Τεράστια ευθύνη. Ξέρετε στην Ανάσταση, όταν είμαστε πολλοί, δεν μας πειράζει τόσο πολύ που σβήνει το κερί μας, το ανάβουμε από το διπλανό. Σε κάποια φάση όμως δεν έχετε πια διπλανούς. Τότε το προστατεύετε. Γίνεται αμέσως πιο σημαντικό. Φανταστείτε τώρα λοιπόν, ότι ο Απόστολος Παύλος έπρεπε να συνεχίσει ένα Έργο, χωρίς να έχει δικαίωμα να σβήσει. Γιατί μόλις θα έσβηνε, δεν θα μπορούσε να το ανάψει. Άρα θα ήταν ακριβώς το ίδιο με εσάς, άμα σας έλεγα, όταν θα ανάψετε το κερί, άμα σβήσει δεν ξανανάβει. Θα βλέπατε, ότι θα το κρατούσατε εντελώς διαφορετικά. Γιατί έχετε τους άλλους. Άρα, όταν ήταν Δώδεκα οι Απόστολοι με το Χριστό, πάνω κάτω ακόμα κι όταν ένας έκανε κάτι λίγο λανθασμένο, ας πούμε του τύπου Θωμά, με τους άλλους τα ξανάβρισκαν. Ενώ με τον Απόστολο Παύλο το παραμικρό λάθος γινόταν μοιραίο, τραγικό και τελικό. Αυτή η διαφοροποίηση θα δώσει μια μεγάλη ευθύνη στον Απόστολο Παύλο και γι' αυτό όταν το βλέπουμε, πραγματικά είναι ο συνεχιστής και προσέξτε με ποια έννοια το λέω, ότι η πίστη υπάρχει. Γιατί ο Χριστός υπάρχει. Ότι είναι σημαντικό, υπάρχει. Αλλά έχετε αναρωτηθεί, όπως σας έκανα την ερώτηση προηγουμένως, αν θα υπήρχε η εκκλησία χωρίς τον Παύλο. Βλέπετε, η διαφοροποίηση του Έργου, μέσω του Παύλου, είναι πως από ένα Έργο θεμελιακό

της πίστης, μπορώ να το μεταδώσω έτσι ώστε να υπάρχει μία εκκλησία. Δηλαδή η εκκλησία μας δεν υπήρχε από την αρχή. Άρα ο Χριστός είχε την εκκλησία όπου ο τρούλος ήταν ο ουρανός. Και γι' αυτό το λόγο εμείς όταν κάνουμε μία εκκλησία, συνήθως στον τρούλο ζωγραφίζουμε ουρανό και τον Χριστό. Παντοκράτορας σε κεντρικό. Άρα έχετε πολλές εκκλησίες που είναι βαμμένες πάνω, σαν να ήταν ανοιχτές. Είναι παράδοξο αν το σκεφτείτε, γιατί πολύ συχνά λέμε, «το σπίτι του Θεού». Στην πραγματικότητα θα μπορούσαμε να πούμε και «ο ουρανός του Θεού». Γιατί εμείς όταν κάνουμε την αναπαράσταση ξαναβάζουμε ουρανό. Γιατί ποιος από εσάς στο σπίτι του, βάφει το ταβάνι του σαν να είναι ουρανός; Κάτι θέλει να πει αυτό. Σημαίνει ότι αρχικά η πρώτη μας εκκλησία δεν είχε τρούλο. Ο τρούλος όταν τοποθετείται είναι για να υπάρχει σταυρός. Άρα είναι για να μας θυμίσει πάλι το Έργο του Χριστού. Και γι' αυτό το λόγο όταν έχουμε βαρβαρότητες, συνδέεται με τα Κατεχόμενα, δεν διαλύουνε αναγκαστικά όλη την εκκλησία, αλλά σταυρό δεν αφήνουν. Καμπάνα δεν αφήνουν. Βλέπετε; Ή ένα απ' τα δύο. Τι θέλω να πω; Άμα θέλετε να χτυπήσετε μια εκκλησία, με την έννοια να την αλλοιώσετε, τι κάνετε; Δεν χτυπάτε όλα τα θεμέλια, αρκεί να βγάλετε το σταυρό, αρκεί να σπάσετε την Αγία Τράπεζα, δηλαδή στην ουσία να μολύνετε το Ιερό. Όλα τ' άλλα είναι λεπτομέρειες. Τι θέλω να πω μ' αυτή την ιδέα. Θέλω να πω ανάποδα άμα το σκεφτείτε, εκεί πέρα είναι το πιο ουσιαστικό. Άρα πρακτικά, το ουσιαστικό θα γίνει και στόχος. Με τον Απόστολο Παύλο για να καταλάβετε, ο Απόστολος Παύλος έγινε στόχος.

Γιατί ότι έκανε ήταν σαν να κουβαλούσε συνεχώς μαζί του έναν σταυρό, ένα ιερό και μια καμπάνα. Θα μου πείτε γιατί το λέω τόσο απλά. Ε, ναι γιατί άμα δεν είχε και την καμπάνα δεν θα ήξεραν οι άλλοι ότι είναι εδώ. Γιατί προσέξτε ο Απόστολος Παύλος δεν είναι κρυφό σχολειό όπου πηγαίνουν αυτοί που ξέρουν ότι είναι εκεί. Θα πρέπει λοιπόν να τους βρει. Για να τους βρει έπρεπε να υπάρχει μία σήμανση. Στην ουσία ένα σήμαντρο, για να ξέρουν ότι θα μιλήσουν με αυτόν που θα μεταφέρει το μήνυμα. Αυτό που βλέπουμε, λοιπόν, είναι ότι τα θεμελιακά στοιχεία, το ίδιο πάλι πρόβλημα με τον Απόστολο Παύλο, ήταν ο ρόλος του πρωτομάστορα. Ο πρωτομάστορας, ακόμα κι όταν κάνει μία γέφυρα, είναι αυτός που βλέπει δύο όχθες και ξέρει πώς να τις συνδέσει. Ο Απόστολος Παύλος έβλεπε μόνο όχθες παντού. Και το θέμα είναι πως πήγαινες από τη μία στην άλλη. Και αυτό που κατάλαβε ουσιαστικά και μας διδάσκει είναι ότι οι γέφυρες είναι οι εκκλησίες. Δηλαδή αυτό που ένιωσε από την αρχή και βλέπετε και από την γραφή του είναι το εξής: Είναι ότι η θρησκεία μας, είναι πίστη και συνεχίζεται μέσω της εκκλησίας. Δηλαδή άμα ξαφνικά, συστηματικά καταστρέφουμε τις εκκλησίες μας, έχουμε ένα θέμα. Για τα Κατεχόμενα, έτσι όπως ήταν, αυτό που ήταν σημαντικό ήταν ο ιερός τόπος. Ο ιερός τόπος είναι βασικό στοιχεία. Είναι η αρχή και το τέλος. Άρα είναι η εκκλησία, είναι και το νεκροταφείο. Το ερώτημα που πρέπει να θέσετε στον εαυτό σας είναι εφόσον βλέπετε ότι η πατρίδα έχει Κατεχόμενα, κατά πόσο έχετε βοηθήσει τις εκκλησίες, τα κοιμητήρια να είναι ακόμα ζωντανά; Ο ρόλος του Παύλου είναι ότι ξαφνικά βρίσκεται μόνο σε Κατεχόμενα. Δεν υπάρχει πουθενά τίποτα το ελεύθερο που να καθίσει να ηρεμήσει και να πει θα κάνω εδώ τον ρόλο μου. Αντιθέτως, ήταν υποχρεωμένος να πηγαίνει συνεχώς αλλού, να ξαναπηγαίνει μερικές φορές, για να διορθώσει μερικές κινήσεις,

έτσι ώστε να γίνουν πράξεις. Ειδικά στον ελληνικό χώρο. Όταν λέω ελληνικό εννοώ και Ελλάδα και Κύπρο, ο ρόλος του Απόστολου Παύλου είναι τεράστιας σημασίας. Δηλαδή αν ανήκουμε στους πρώτους λαούς που ήρθαν σε επαφή με τον Χριστιανισμό, οφείλεται στον Απόστολο Παύλο. Δηλαδή το μερίδιο αν θέλετε της διάδοσης είναι τόσο μεγάλο που πραγματικά είναι ένας από τους πιο σημαντικούς για μας. Άρα δεν είναι μόνο για μας, είναι με το έργο του ο Απόστολος Παύλος που μας επέτρεψε πρώτον να έχουμε εκκλησία, δεύτερον όχι μόνο να έχουμε εκκλησία αλλά να είμαστε ακόμα Χριστιανοί. Έτσι θα μου πείτε μα είναι εύκολο αρκεί να πιστεύουμε. Δεν είναι τόσο εύκολο. Δεν είναι τόσο εύκολο, γιατί η πίστη είναι δύσκολη. Όταν δεν υπάρχει κανένας μαζί σας, μπορεί και να την χάσετε. Άρα αυτό που σκέφτηκε αμέσως ο Απόστολος Παύλος είναι: Είναι καλό να είσαι πιστός, αλλά το θέμα είναι πως να παραμείνεις. Πόσοι από μας όταν έζησαν δύσκολες στιγμές στη ζωή τους, με την οικογένειά τους, δηλαδή θανάτους, ασθένειες ήταν στα όρια να χάσουν την πίστη τους, να έχουν αμφιβολίες; Και ξαφνικά έρχεται ένας παππάς λέει τρία λόγια και ξαναβρισκόμαστε εκεί που θα έπρεπε να ήμασταν, αλλά σε κάποια φάση είχαμε μια αμφιβολία. Έχετε, λοιπόν, αναρωτηθεί τι θα γινόταν μ' αυτό τον τρόπο; Άρα θέλω να σας δώσω ένα παράδειγμα που φαίνεται να είναι εντελώς διαφορετικό, αλλά θέλω να σας υπενθυμίσω κάτι. Ο Leonardo da Vinci όταν σκέφτηκε για πρώτη φορά πώς να δημιουργήσει μια πτητική μηχανή, το πρώτο πράγμα που σκέφτηκε, είναι πως προσγειώνεσαι. Γιατί το σκέφτηκε; Σκέφτηκε ότι πες ότι απογειώνεσαι. Μετά; Αυτό λοιπόν αν θέλετε που σκέφτηκε ο Απόστολος Παύλος είναι ακριβώς το ίδιο. Είναι τι θα γίνει μετά όταν θα είσαι μόνος. Και η απάντησή του είναι η εκκλησία. Δηλαδή η μηχανή που σου επιτρέπει να μην πέσεις, αφού ανέβηκες, είναι η εκκλησία και γι' αυτό πολύ συχνά λέμε ότι η εκκλησία είναι ένα στήριγμα. Άμα το σκεφτείτε ορθολογικά θα καταλάβετε ότι υπάρχουν διαφορές ακόμα και σε μία γέφυρα. Αν θέλετε να παρομοιάσετε τον Απόστολο Παύλο με τον Απόστολο Πέτρο θα πάρετε μία γέφυρα. Ο Πέτρος είναι τα θεμέλια, από κάτω. Ο Απόστολος Παύλος είναι το κλειδί. Αυτό που το μπλοκάρει και μπλοκάρεται η γέφυρα. Άμα το σκεφτείτε, επειδή μιλήσαμε μαζί και για το αδιανόητο, το κλειδί είναι η πέτρα που υλοποιεί το αδιανόητο. Είναι η πέτρα που στέκεται επάνω από το κενό. Δηλαδή κάθετα από το κλειδί δεν έχει τίποτα. Η άλλη, που είναι στα θεμέλια, στέκετε, γιατί ούτως ή άλλως πατάει πάνω στη γη. Και γι' αυτό το λόγο ο Χριστός θα πει στον Πέτρο εγώ θα χτίσω πάνω σου, αλλά δεν λέμε το ανάλογο με τον Παύλο. Με τον Παύλο είναι θα χτίσω μέσω εσού. Όχι πάνω σου. Γιατί; Γιατί ο Παύλος από την αρχή πρέπει να σκεφτεί πως θα καθίσει αυτή η πέτρα μετέωρη, χωρίς τίποτα από κάτω. Αυτό είναι εκκλησία. Άρα σημαίνει ότι αρχικά ο Απόστολος Παύλος έχει σημασία όχι μόνο λόγο της σκέψης του, αλλά μέσω του έργου του. Γιατί άμα πάρετε τον Απόστολο Πέτρο, ο Απόστολος Πέτρος ήταν κοντά στο Χριστό, πίστευε μέχρι το θάνατό του. Θα μπορούσαμε να πούμε εντάξει έγινε. Μετά τι γίνεται; Μετά θα μπορούσε ν' ακολουθεί το έργο. Ενώ ο Απόστολος Παύλος είχε μόνο το μετά, άρα έπρεπε να σκεφτεί από πριν πως θα είναι τα πράγματα μετά. Και επειδή ζούσε ήδη στο μετά, είναι ακριβώς το ίδιο που γίνεται με μας όταν είμαστε συνεχιστές ενός έργου, λέμε εντάξει αυτό έγινε, εμείς πως το συνεχίζουμε; Για να το συνδυάσουμε, πολύ συχνά, επειδή ο Πέτρος στην αρχή μίλησε για την ηττοπάθεια ή ακόμα και για

μίζερη μορφή σε σχέση με τους πολιτικούς, θα σας έλεγα το εξής. Συχνά στην Κύπρο δίνουμε την εντύπωση ότι δεν μπορούμε να κάνουμε τίποτα. Όταν μετά παίρνουμε παραδείγματα από την ελληνική επανάσταση, λέμε καλά αυτοί πως τα κατάφεραν; Αλλά εδώ είναι ακόμα πιο παράξενο. Εδώ ζήσανε το 1955-1959. Άρα αυτοί οι Κύπριοι τα κατάφεραν και τα έβαλαν με μία Βρετανική Αυτοκρατορία; Σας υπενθυμίζω για όσους δεν το θυμούνται, ότι οι δικοί μας τότε δεν είχαν καν τα όπλα. Δηλαδή έπρεπε να τα χύσουν τα όπλα, να τα φτιάξουν. Όχι να βρουν σφαίρες, να βρουν το όπλο! Προσπαθώ να σας πω ότι εδώ κοντά φτάνουμε "Τιμή και Δόξα στους Ήρωές μας". Πρέπει ν' αντιληφθούν ότι ο τρόπος για να τιμήσουμε κάποιον δεν είναι απλώς να τον θυμόμαστε. Είναι να συνεχίσουμε το έργο του. Άρα όταν λέμε λοιπόν έχουμε έναν λαό που έζησε τον Απελευθερωτικό Αγώνα του 1955-1959 και τώρα αναρωτιέται τι μπορεί να κάνει, αυτό είναι απαράδεκτο γιατί στην ουσία δεν καταλαβαίνει ότι είναι ο συνεχιστής του άλλου. Και ρωτάω, τώρα, πόσοι από μας είναι συνειδητοποιημένοι συνεχιστές των αγωνιστών; Γιατί αν έκαναν όλο αυτό το πράγμα μόνο και μόνο για να μας βλέπουν μέσα στη μιζέρια, στην απαξίωση, στο εμείς δεν μπορούμε να κάνουμε τίποτα, ε, τότε δεν ήταν ανάγκη. Τι θέλω να πω μ' αυτό. Η αξία του έργου τους, προέρχεται από τη συνέχεια και εμείς είμαστε η συνέχεια. Όταν λοιπόν βλέπετε όλο το έργο του Χριστού με τους Απόστολους και βλέπετε στη συνέχεια τον Απόστολο Παύλο, καταλαβαίνετε ότι ο ένας βοηθάει τον άλλο και αυτή η τεράστια συνέχεια και το συγγραφικό έργο υποστηρίζεται από την ύπαρξη του πρώτου, αλλά έχει διαδώσει το πρώτο, θεωρώντας ότι είναι η συνέχεια. Αν δεν έχουμε αυτήν την συνέχεια, καταλήγουμε να είμαστε απομονωμένες μονάδες. Και κάθε φορά να λέμε μα πως εμείς, ο παππάς, ο Πέτρος, ο φίλος να καταφέρουμε να κάνουν κάτι; Δεν κατάλαβα, οι άλλοι πως έκαναν; Με ποια εργαλεία; Με ποια εφόδια; Με ποια χρήματα; Άρα εδώ καταλαβαίνετε το ανάλογο. Ο Απόστολος Παύλος είναι μία διδασκαλία και για την Κύπρο. Δηλαδή πριν ήταν Δώδεκα με τον Δάσκαλο, μετά αυτός έμεινε μόνος και όμως συνεχίζει. Και κατάφερε ένα πράγμα που ήταν αδιανόητο. Εμείς λοιπόν είμαστε πιο πολύ ποιανού; Μήπως προς το παρόν είμαστε πιο πολύ του Θωμά; Δεν θέλουμε να δούμε τις τρύπες; Θέλουμε να δούμε αν υπάρχουν πραγματικά; Ή πρέπει να είμαστε του Παύλου και να συνεχίσουμε το έργο; Άρα αυτή η επιλογή είναι η εξής: Αν ξέρεις και νιώθεις πραγματικά ότι είσαι η συνέχεια του άλλου και ότι ο άλλος δεν θα είχε νόημα αν δεν ήσουν εσύ, για να συνεχίσεις, τότε αποκτάς μια ευθύνη. Άρα όσοι από εμάς απλώς λένε ότι δεν ξεχνάνε, είναι σημαντικό στοιχείο, αλλά δεν φτάνει. Κατά πόσο διαδίδουν στα παιδιά τους στους φίλους τους όταν έχουν δυσκολίες στο θέμα της ιστορίας από ποια στάδια περάσαμε, ε, άμα το σκεφτείτε ορθολογικά, είναι ακριβώς αυτό που κάνει ο Απόστολος Παύλος. Ο Απόστολος Παύλος θα εξηγήσει συνεχόμενα χωρίς να σταματήσει ποτέ, ακάθεκτα, τι έγινε, πως έγινε, αλλά και τι πρέπει να γίνει για να συνεχιστεί αυτό το έργο. Σ' αυτό το στάδιο είμαστε τώρα και θέλω να καταλάβετε το εξής. Δεν είναι επειδή υπάρχουν Κατεχόμενα στην Κύπρο που τα πράγματα είναι δύσκολα. Είναι επειδή είναι δύσκολα τα πράγματα με τα Κατεχόμενα. Άρα επειδή είναι δύσκολα, θα παράγουμε ένα έργο επί της ουσίας. Άρα όπως είναι και με τη ζωή, αυτός που καταλαβαίνει πραγματικά την ζωή, είναι αυτός που ξέρει τι είναι θάνατος. Πριν να μάθει τι είναι θάνατος, νομίζει ότι δεν θα πεθάνει ποτέ. Δεν ξέρει τι είναι. Τα

παιδιά τα πολύ μικρά είναι αθάνατα. Στο μυαλό τους λένε θα είναι πάντα έτσι. Εμείς όταν μεγαλώνουμε, μας βοηθάει ο χρόνος να καταλάβουμε και με τους γνωστούς μας ότι δεν θα είμαστε πάντα εδώ και μετά το ερώτημα είναι: Εφόσον δεν θα είμαστε για πάντα εδώ, τι θα αφήσουμε στους άλλους, στους επόμενους; Τότε ξαφνικά καταλαβαίνουμε ότι έχει μεγάλη σημασία αυτή η συνέχεια και ήταν ακριβώς το θέμα του Απόστολου Παύλου. Ήξερε ότι μετά από αυτόν δεν θα μείνει τίποτα αν δεν κάνει έργο. Άρα όλη η ζωή του μετατράπηκε από μία οντολογία σε μία τελεολογία. Δηλαδή μόνο με έναν στόχο. Η διάδοση. Αυτή η διάδοση είναι αυτή που κατάφερε τώρα, ακόμα και τώρα, μετά από δύο χιλιάδες χρόνια, να μας επιτρέψει να είμαστε Χριστιανοί. Αυτά ήθελα να πω σήμερα. Να είστε καλά και βέβαια καλή συνέχεια.